

Gyermekkori immunmediált gastrointestinalis kórképek

Prof. Dr. Arató András

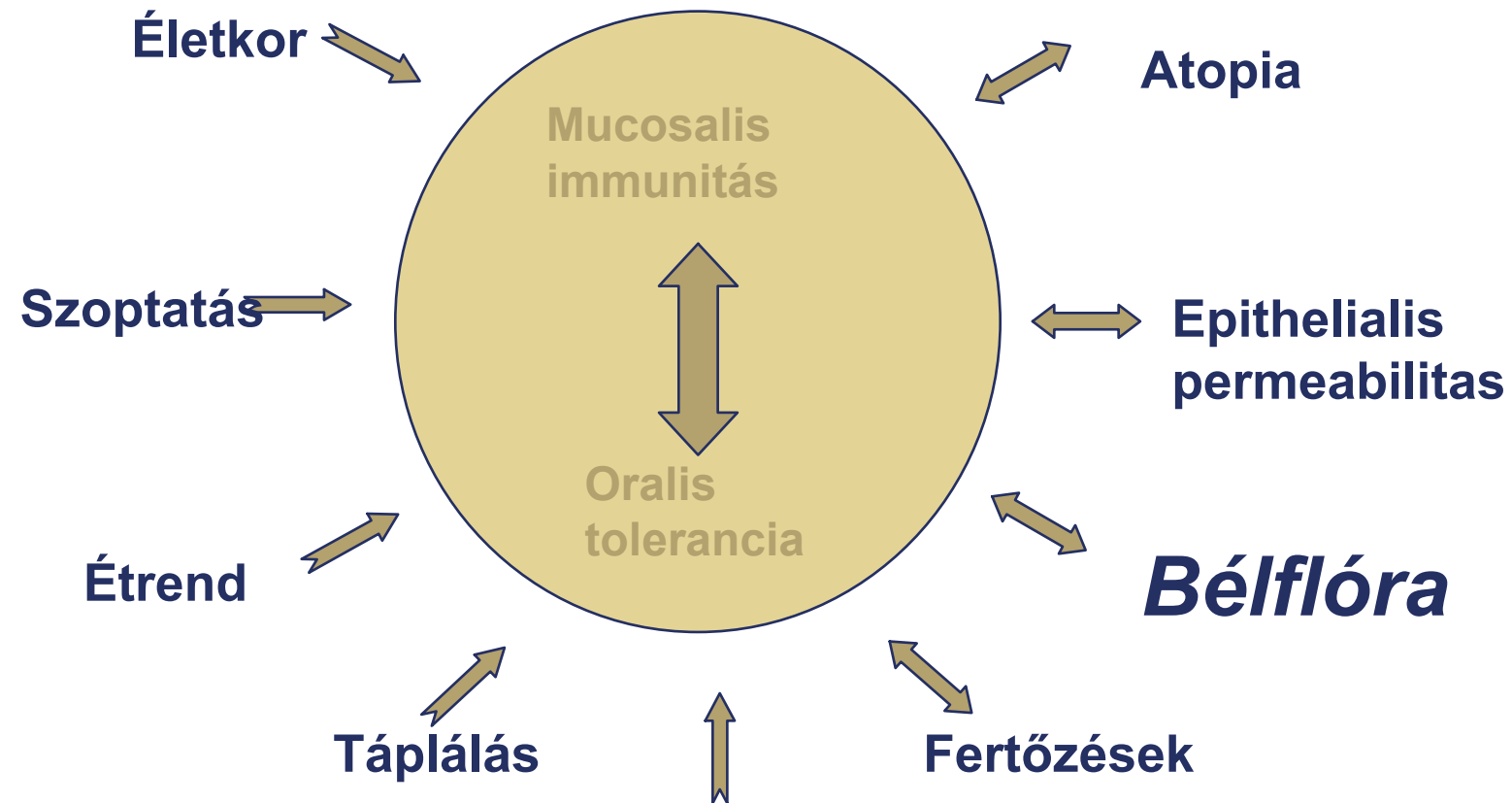
GYERMEKGYÓGYÁSZATI KLINIKA, BÓKAY RÉSZLEG

Klinikai Immunológiai Tanfolyam, Budapest, 2026. október 8.

SEMMELWEIS
EGYETEM 1769

A mucosalis immunitás és az oralis tolerancia kialakulását befolyásoló tényezők

Az orális tolerancia kialakulásának zavara miatt létrejött fontosabb kórképek

- Ételallergiák
- Coeliakia
- Diabetes mellitus
- Gyulladásos bélbetegségek
  - Crohn betegség
  - Colitis ulcerosa

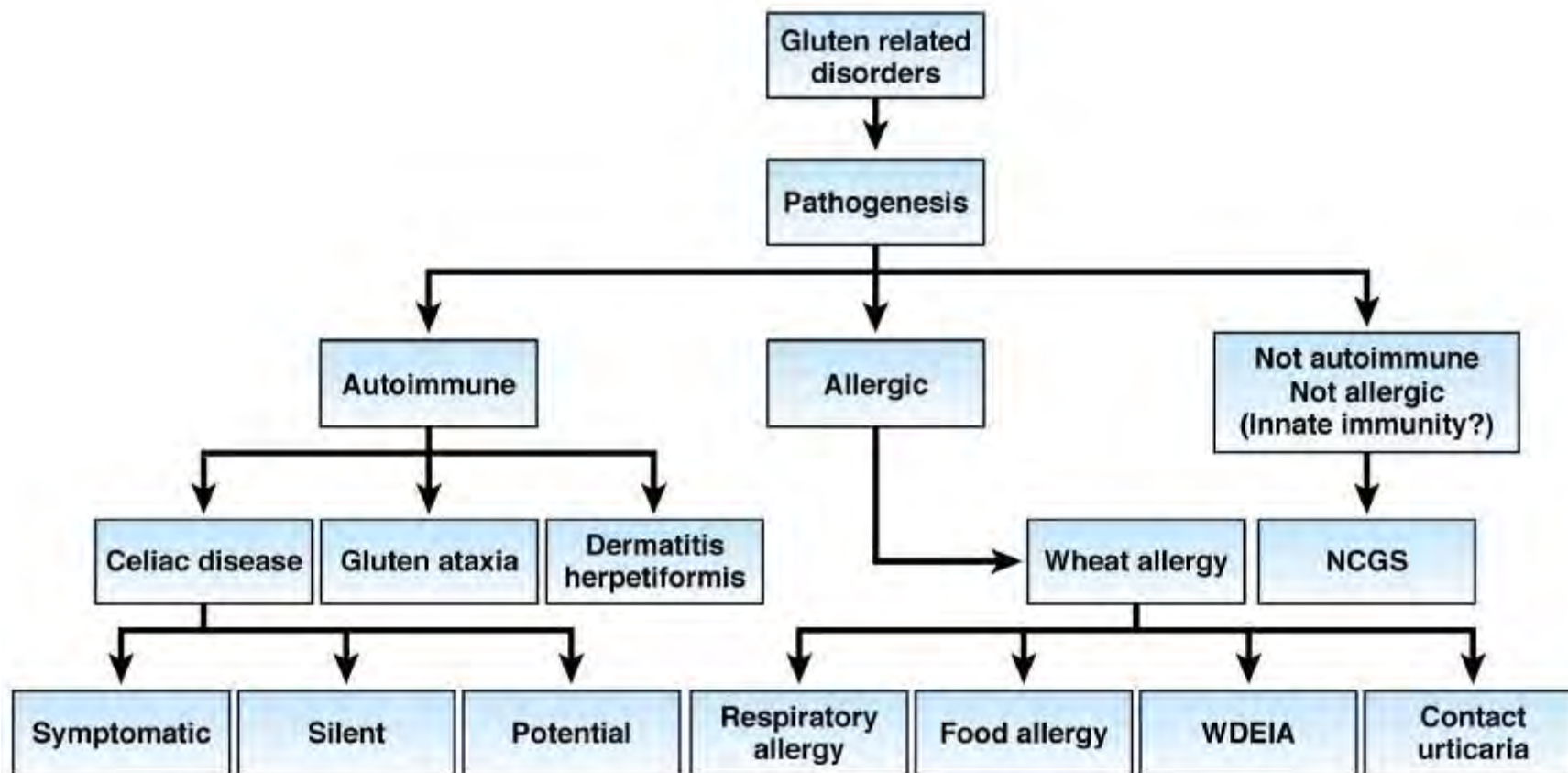
A biopsziás mintában talált elváltozások

- Specifikus
  - Tágult nyirokerek intestinalis lymphangiectasiában
  - Lipiddel telt vakuolák abetalipoproteinaemia esetén
- Nem specifikus
  - Boholyatrophíával járó kórképek

A boholyatrophia okai

- Postenteritis szindróma
- Tejallergia
- Szója allergia
- Coeliakia
- Giardiasis
- Immunhiányos állapotok
- Autoimmun enteropathia

A gluten indukálta betegségek osztályozása

WDEIA = wheat dependent exercise induced asthma

Genetikai hajlam

DR3-DQ2
DR5/7-DQ2
DR4-DQ8

Manifeszt
coeliakia

Csendes coeliakia

Látens coeliakia

Egészségesek

Boholyatrophia

Normális
mucosa

A jejunum morfológiája

A coeliakia kialakulásában szerepet játszó tényezők

- Genetikus háttér
- Gliadin
- Transzglutamináz
- Környezeti tényezők

Genetikai háttér

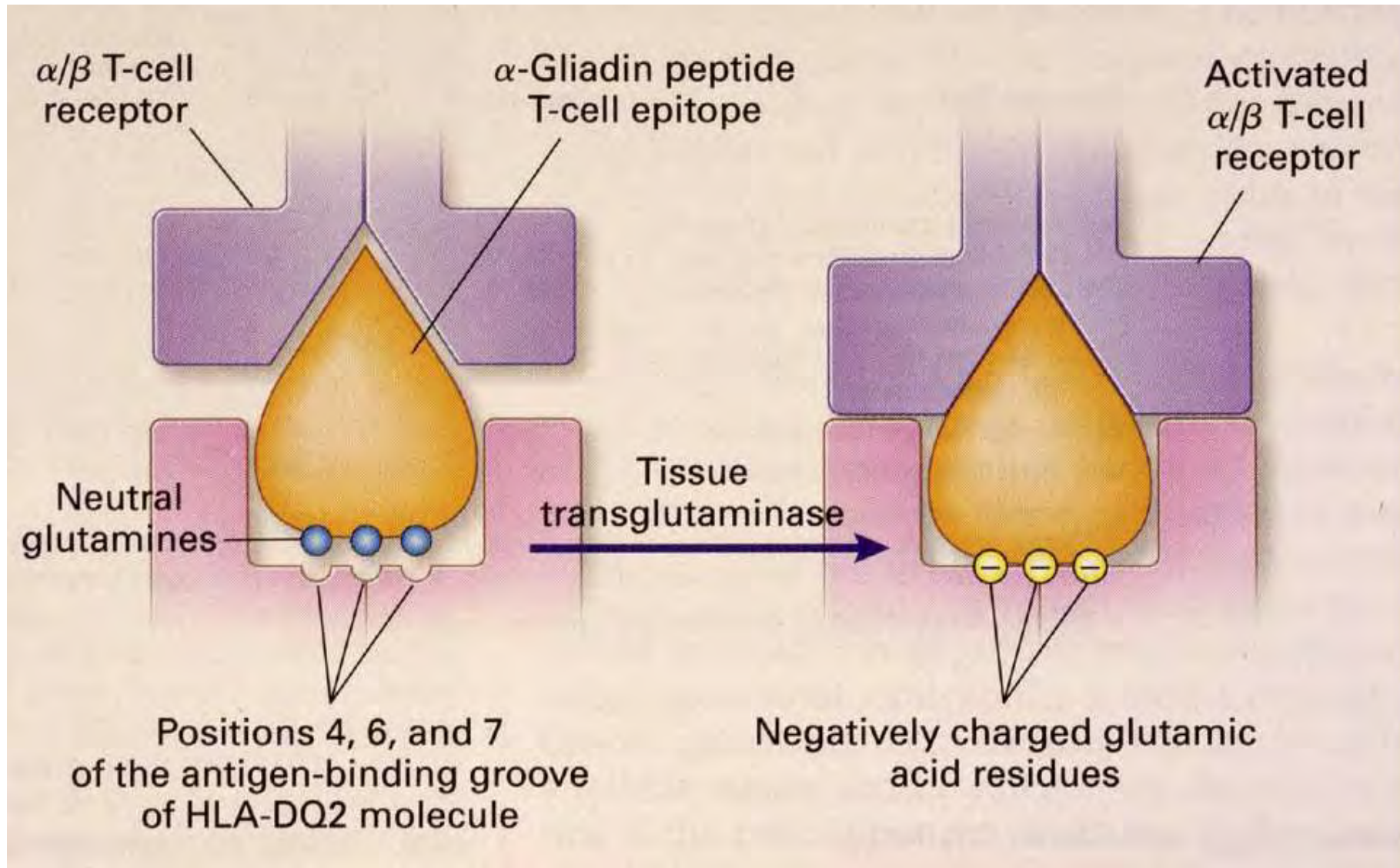
- A DQA1*0501 és a DQB1*0201 HLA-DQ alfa/beta heterodimer a coeliakiások mindegyikében előfordul
- Ez a heterodimer specifikusan képes kötni a gliadint
- A specifikus kötődéshez szükséges a transzglutamináz

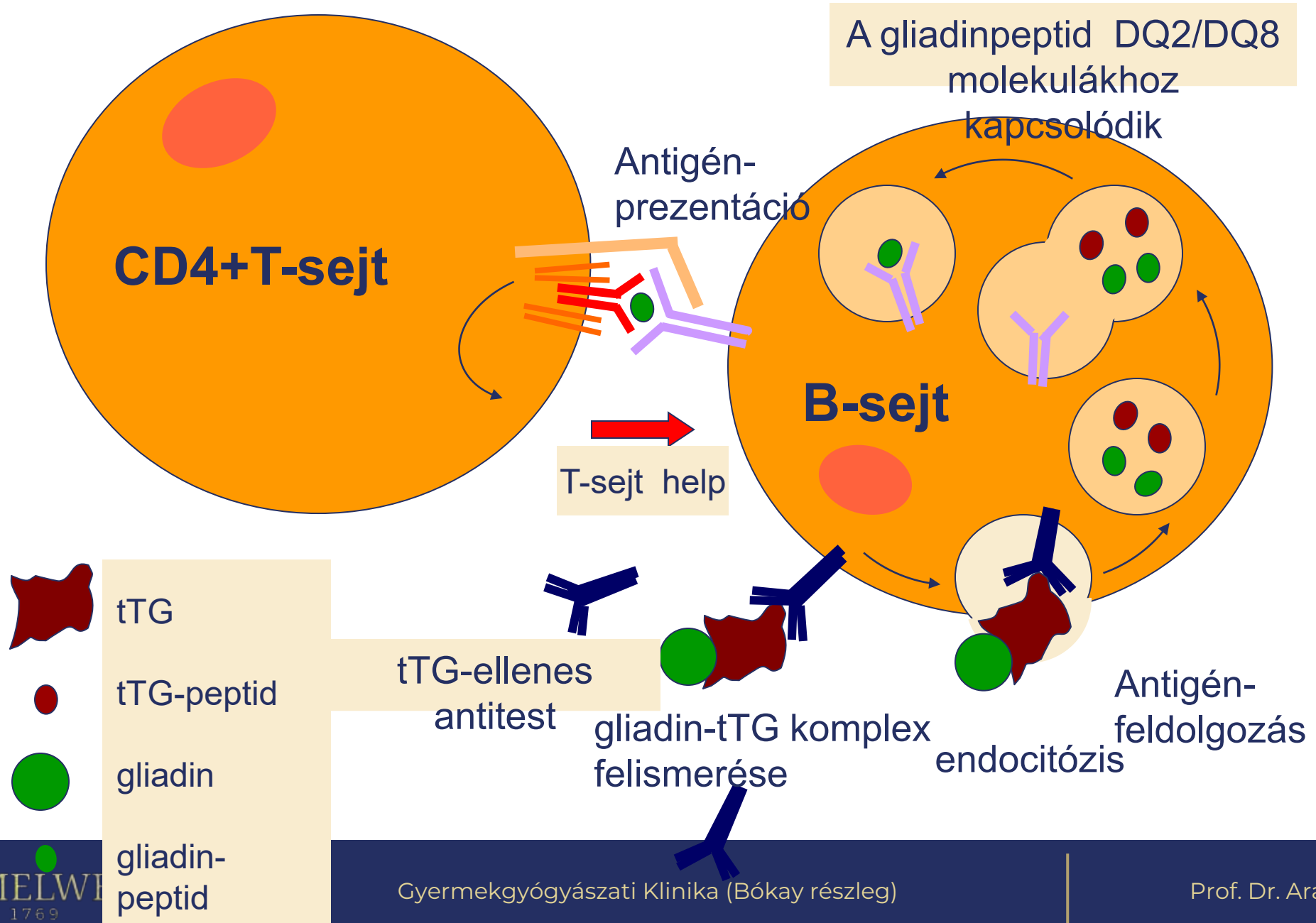
Gliadin

- A coeliakia trigger faktora.
- Más autoimmun betegségek trigger faktorait nem pontosan ismerjük

Transzglutamináz enzim

- A kötőszövetekben mindig jelen van, polipeptid láncok között hoz létre keresztkötést
- Az antiendomysium, az antiretikulin és antijejunalis antitestek szubsztrátja ez az enzim
- A transzglutamináz coeliakiában az autoantigén

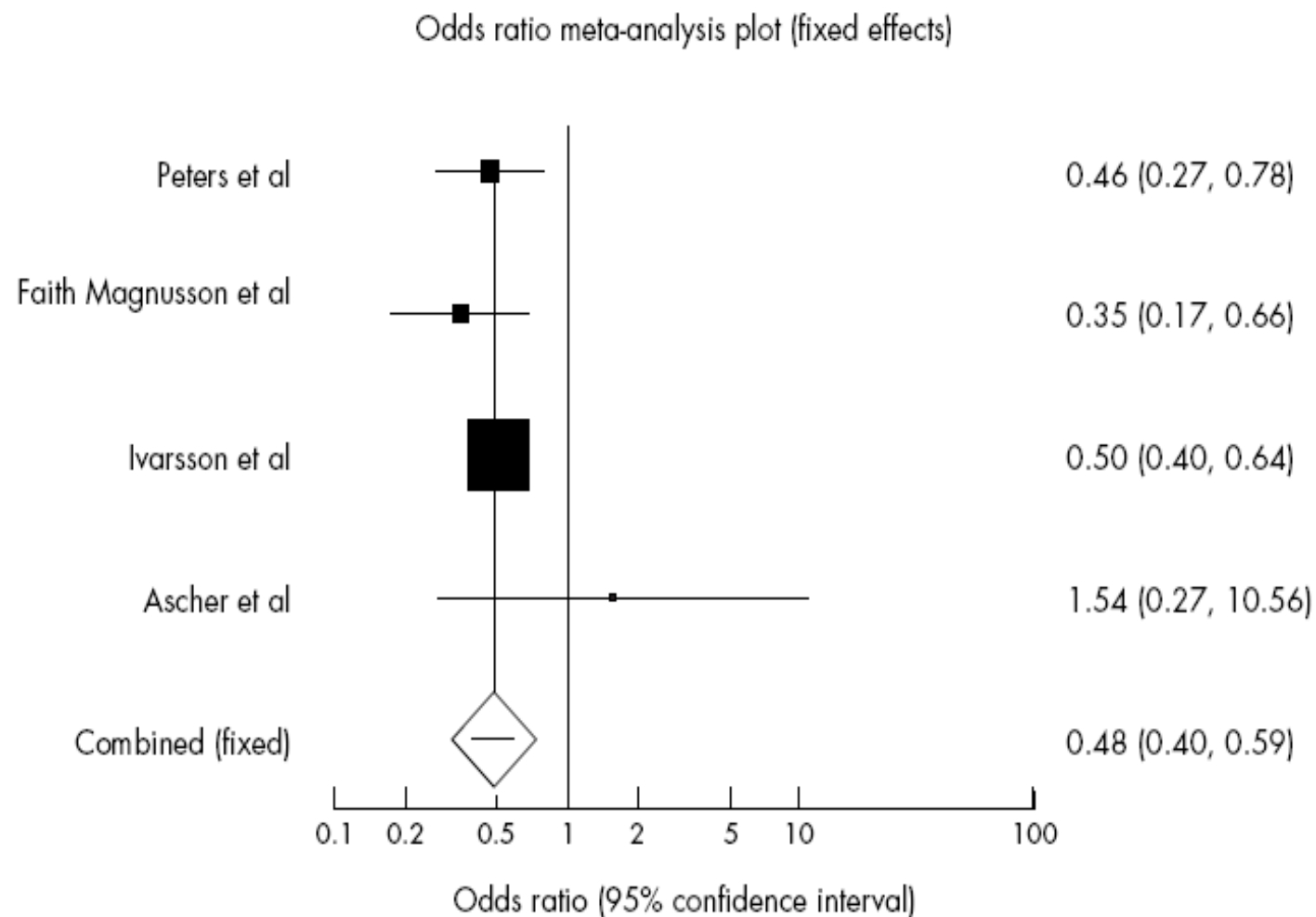
Környezeti faktorok

- A genetikus prediszpozíció a populáció 25 százalékában előfordul
- Csak 1 % lesz coeliakiás
- Környezeti faktorok:
  - csecsemőtáplálás
  - infekció
  - mikrobiális transzglutamináz
  - Additívek
  - Intestinalis mikrobióta

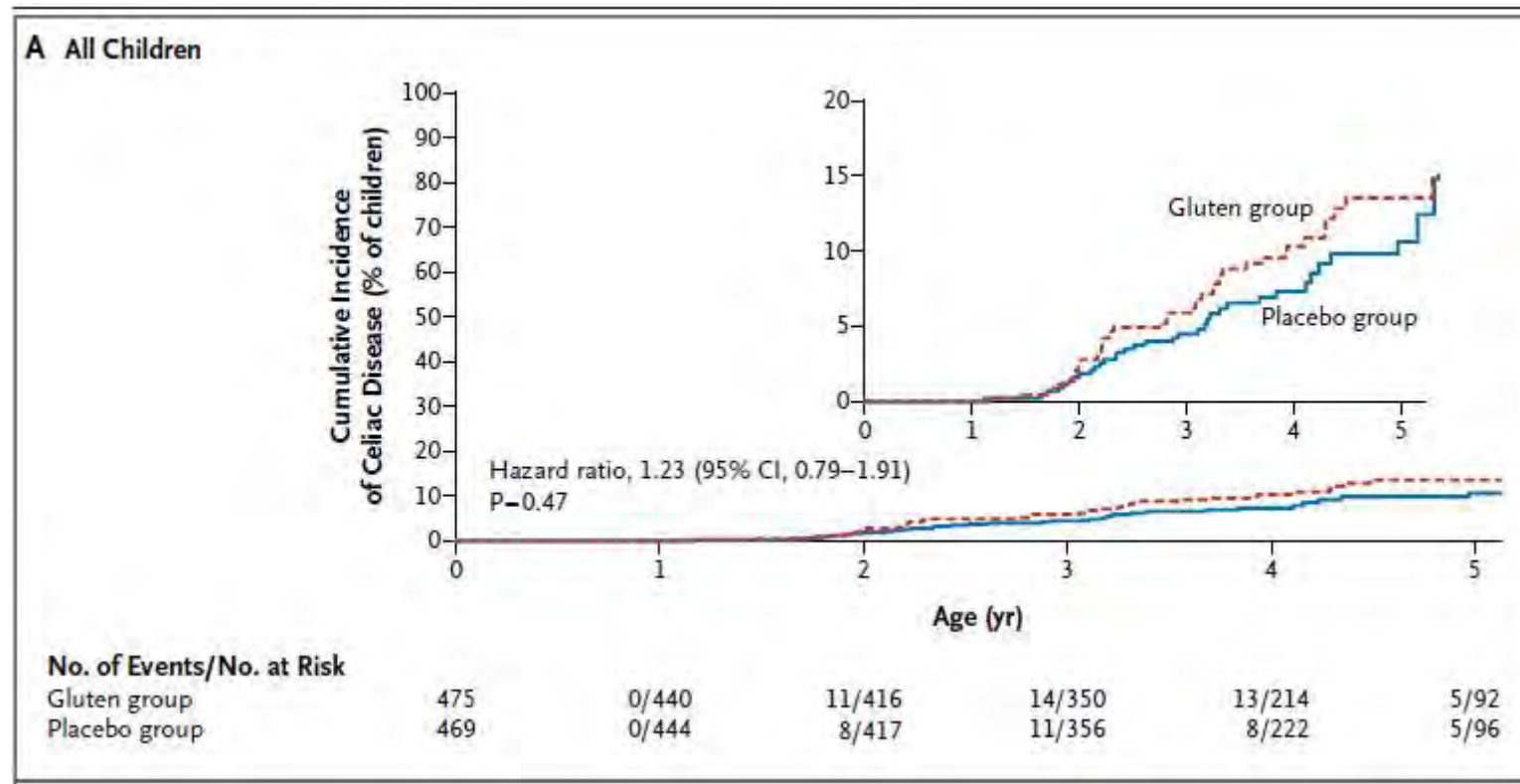
Kapcsolat az anyatejes táplálás időtartama és a coeliakia gyakorisága között

Auricchio 1983	505	BF<30 nap	OR 4 (2-7)
Greco 1988	2150	BF<90 nap	OR 5 (3.5-7)
Falth-Magnusson	1996	Median szoptatási idő 2.4 (CD) vs 4 hónap (kontrol)	P<0.0003
Asher 1997	81		NS
Peters 2001	280	BF>2 hó vs <2 hó	↓63%
Ivarsson 2002	1272	Median szoptatási idő 5 (CD) vs 7 hó kontrollok	P<0.001

Hogyan befolyásolja az anyatejes táplálás során történő gluten bevezetés a coeliakia kockázatát

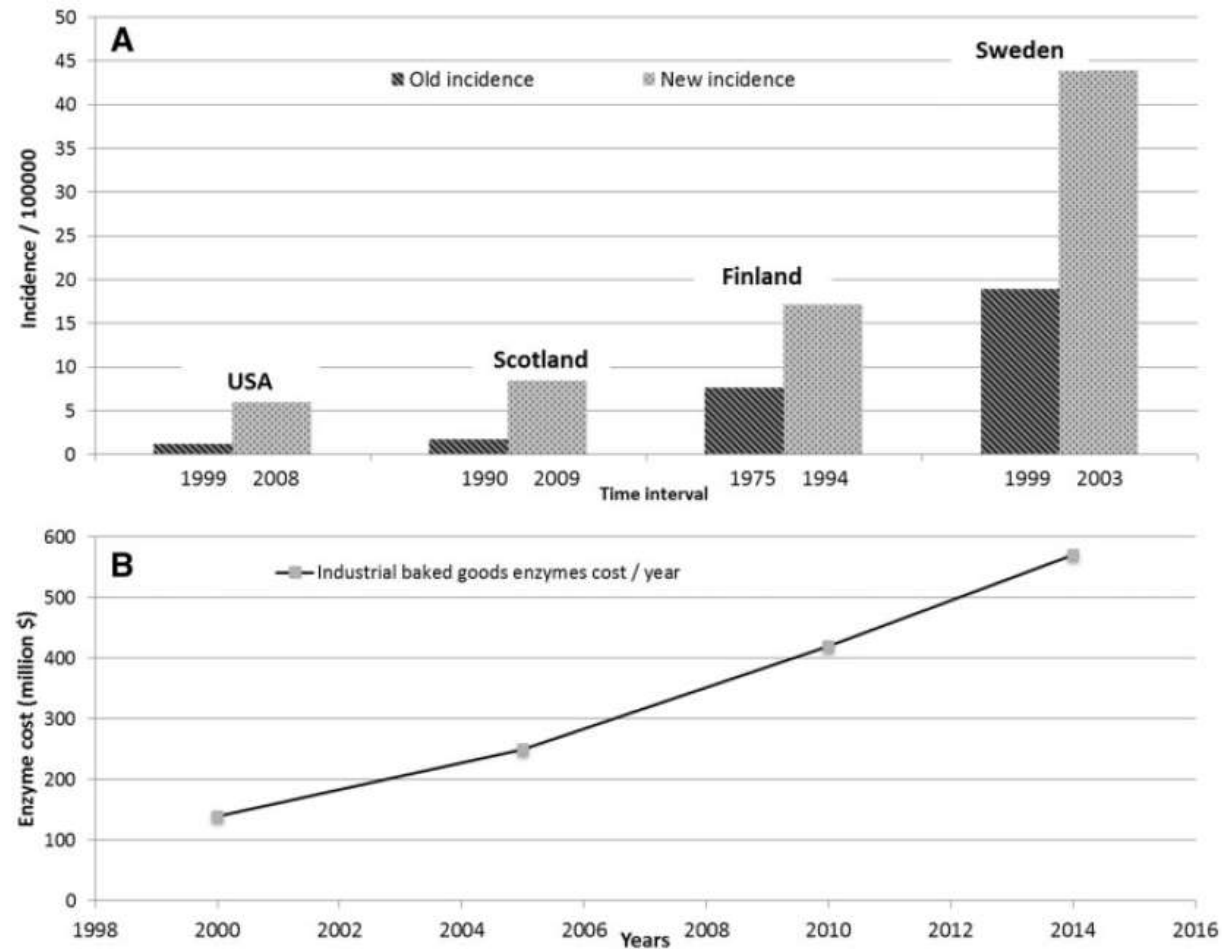

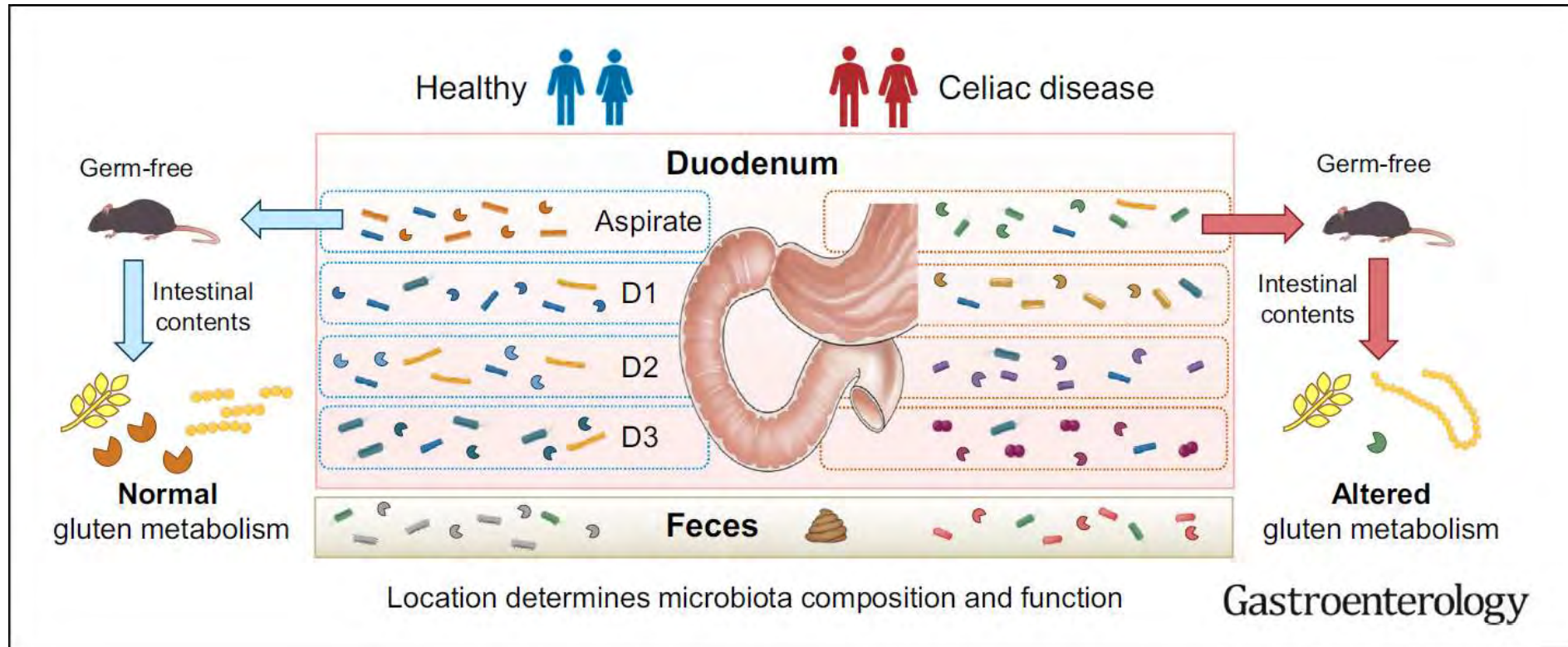
A coeliakia előfordulásának aránya a gliadin bevezetésének függvényében

Összefüggés a coeliakia incidenciája és a bakteriális transzglutamináz felhasználás között

Lerner A et al. Nutrition Reviews 2015, 73, 544-552.

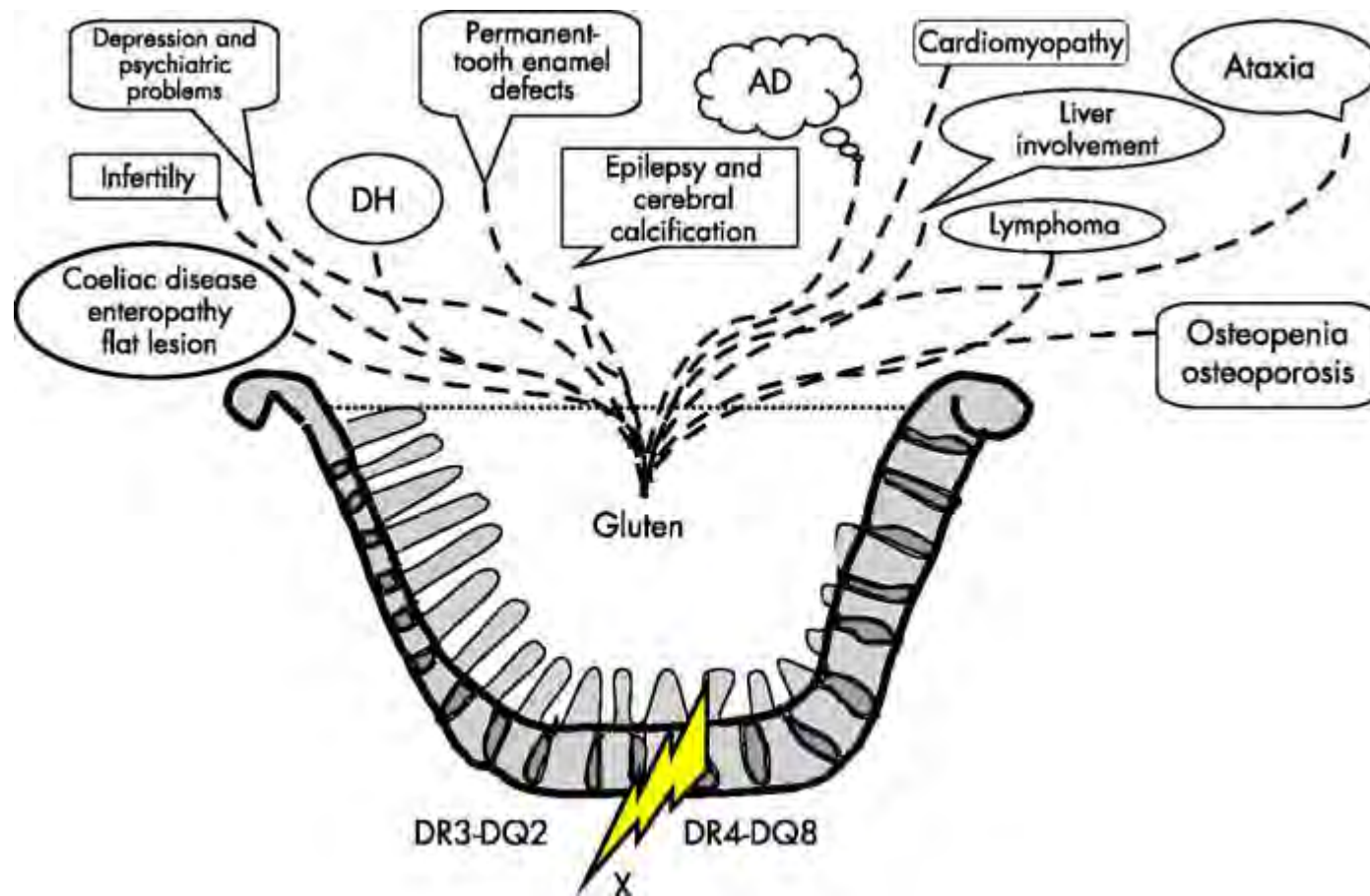

D1: Duodenum bulbus
D2: Duodenum descending
D3: Duodenum ascending

Constante M. et al. Gastroenterology 2022, 163, 1351-1363

A coeliakia mint az autoimmunbetegségek modellje

- Más autoimmun betegségben is keresni kell a trigger faktort, annak eliminálása megszüntetné a betegséget.
- Ha coeliakiában nem ismernénk a trigger faktort, akkor hasonló helyzetben lennénk mint pl. a Crohn betegség kezelésében

Kaukinen, K. et al. Gut 2007;56:1339-1340

A coeliakia korábbi diagnosztikus kritériumai

- Interlaken (1969): Három biopszia szükséges
  1. A tünetek jelentkezésekor
  2. Egy éves glutenmentes diétán
  3. Glutenterhelés után 1 évvel, ha korábban nincs tünet
- Budapest (1990) Egy biopszia elegendő a tünetek megjelenésekor, glutenmentes diétán szerológiai követés

A coeliakia jelenlegi diagnosztikus kritériumai a 2020-as irányelv szerint

- A diagnózis biopszia nélkül is felállítható, ha:
  - Az anti-TTG titer a normális érték tízszeresét meghaladja,
  - jellemző klinikai tünetek állnak fenn
  - EMA teszt pozitív
  - HLA-DQ2 és/vagy -DQ8 antigének vizsgálata már nem szükséges
- Minden más esetben ma is nélkülözhetetlen a vékonybél-biopszia elvégzése.
- Ugyancsak szükséges a vékonybél-biopszia elvégzése atípusos esetekben is.

Újabb fontos elemek a coeliakia diagnosztikájában

1. HLA-DQ meghatározás indokolt az alábbi esetekben:
  - Az elsődleges szűréskor egyes kockázati csoportokban (pl coeliakiások első fokú rokonaiban)
  - Ha bizonytalan a korábbi diagnózis és a beteg fél a gluten terheléstől
  - Olyan gyermekben, akikben glutenterheléskor nem alakul ki szerológiai pozitivitás és a jejunum mucosa is normális

Wessels M et al. Eur J Pediatr 2022, 181, 1785-1795

Újabb fontos elemek a coeliakia diagnosztikájában

2. Mindegyik anti-TTG-IgG pozitív szelektív IgA-hiányos betegben szükséges az endoszkópos mintavétel
3. Amennyiben biopszia szükséges, akkor fontos a duodenum bulbusból is a mintavétel, mert előfordulhat hogy csak ott észlelhető izolált boholyatrophia

Wessels M et al. Eur J Pediatr 2022, 181, 1785-1795

Újabb fontos elemek a coeliakia diagnosztikájában

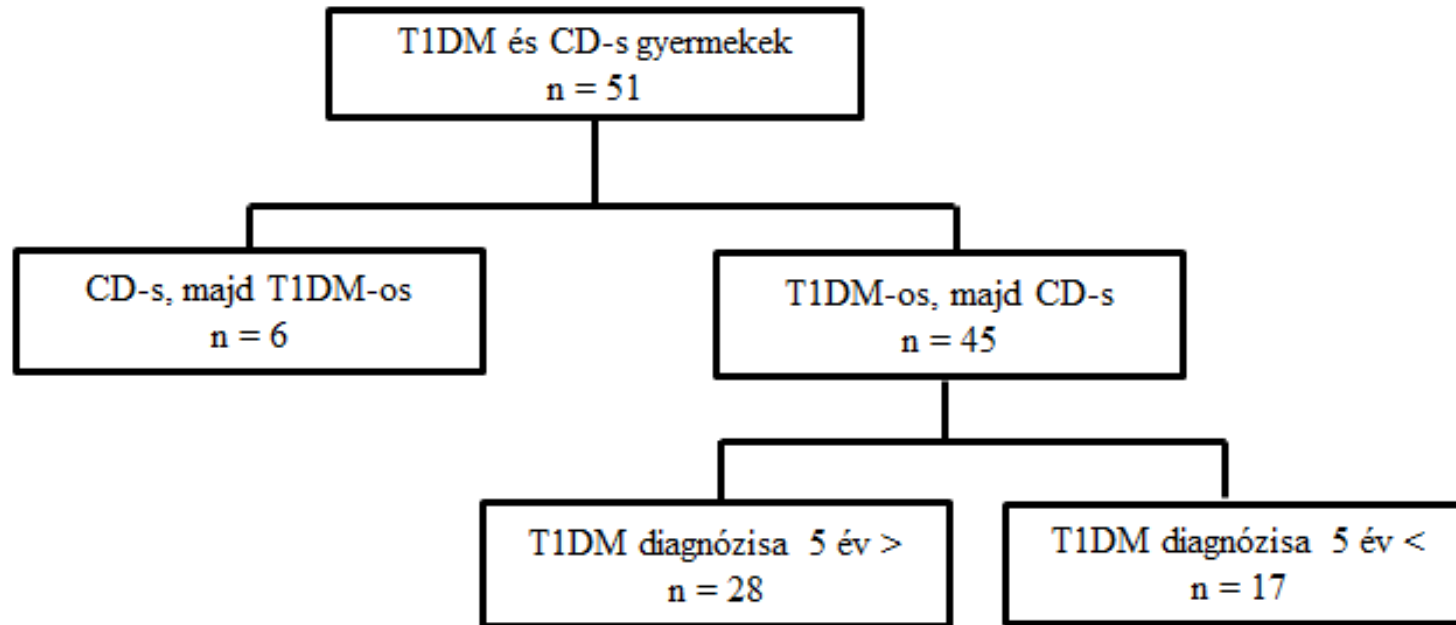
4. Mindig fontos megbeszélni a betegekkel és/vagy a szülőkkel tünetmentes páciensek esetében, hogy egyértelmű pozitív szerológia esetén is lehetőség van az endoszkópiával vett minta elemzésére is. Nagyon fontos, hogy a család teljes mértékben megértse a diagnózist, nem maradjon kétely az életre szóló glutenmentes diéta betartásával kapcsolatban.
5. Amennyiben biopszia szükséges, akkor fontos a duodenum bulbusból is a mintavétel, mert előfordulhat hogy csak ott észlelhető izolált boholyatrophia

Wessels M et al. Eur J Pediatr 2022, 181, 1785-1795

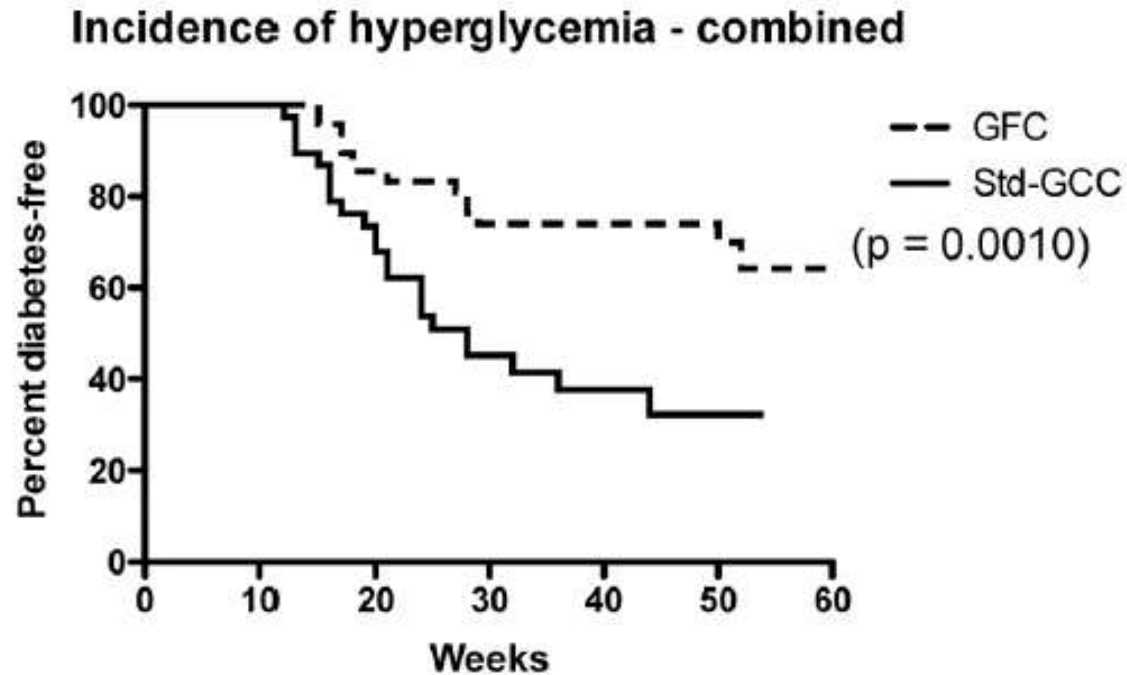
Coeliakiával gyakran társuló betegségek

- Autoimmun kórképek, főként pajzsmirigy betegségek
- Aspecifikus vastagbélgyulladások
- Epilepsia egyes formái
- Atopia
- Rheumatoid arthritis
- Tüdő betegségek (bronchitis, alveolitis, asthma bronchiale)
- Szelektív IgA hiány
- IgA nephropathia
- Krónikus aktiv hepatitis
- Fogzománc rendellenesség

Az esetek túlnyomó többségében a coeliakia diagnózisa a T1DM után történik

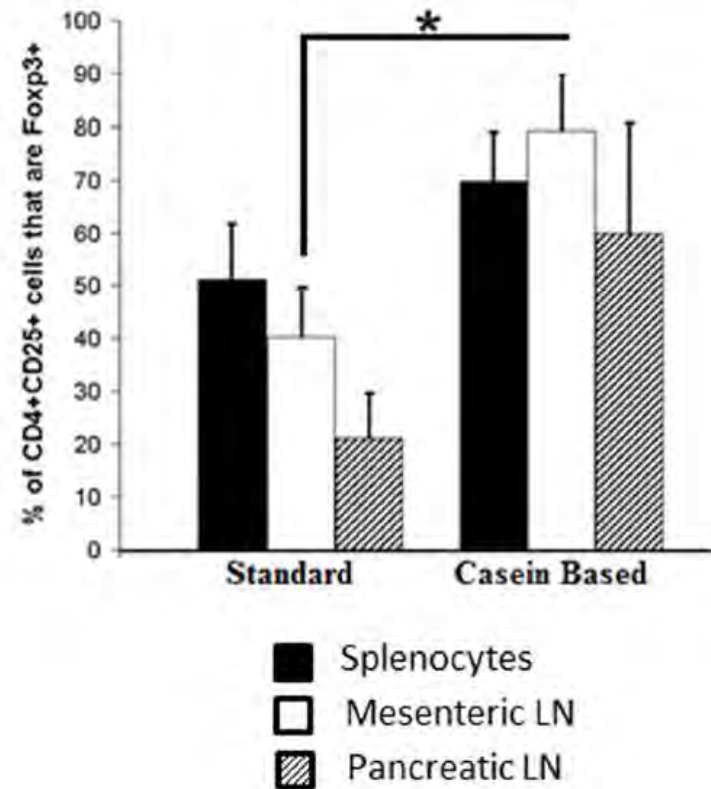

Gliadinmentes diétán csökken a diabetes kialakulásának gyakorisága a NOD egerekben

Marietta EV et al. PLOS One 2013, 8, e78687.

A regulátor T sejtek aránya és a diéta közötti összefüggés a NOD egerekben

Marietta EV et al. PLOS One 2013, 8, e78687

Terápia

- Életreszóló gliadinmentes diéta

- Búza, rozs, árpa, tönköly, khorassán-búza, tönkebúza, tritikále
- kukorica, rizs, köles, hajdina, zab (csak tiszta zab készítmény) amaránt, libatop, hüvelyesek, burgonya, teff, cirok, quinoa

Glutentartalmú gabonák

Glutenmentes gabonafélék

Kockázatos élelmiszerek

- Összetevőként, vagy adalékként glutent tartalmazhatnak
  - Készételek, húskészítmények, szójaszósok és fagylaltok
  - Olyan élelmiszerek, amelyekbe az előállításuk során gluten kerülhetett

Problémamentesen fogyasztható élelmiszerek

- Glutenmentes gabonafélék
- Burgonya
- Hüvelyesek
- Tápióka, gesztenye
- Tej és tejtermékek
- Húsok, halak
- Tojás, növényi olajok
- Gyümölcsök, zöldségek

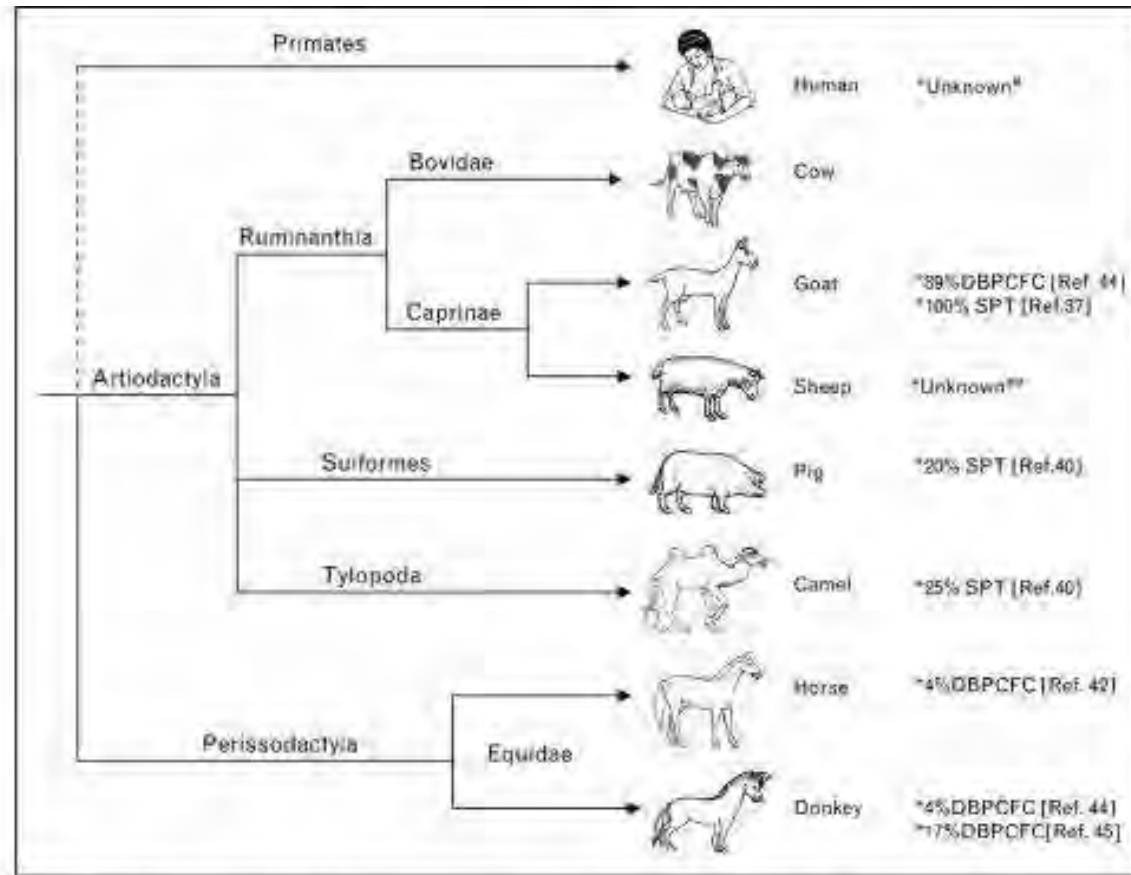
A gliadinmentes diéta elhagyásának következményei

- Autoimmun betegségek gyakoribb jelentkezése (diabetes mellitus, pajzsmirigy betegségek, ízületi betegségek, bőrbetegségekí)
- Idegrendszeri betegségek
- Osteoporosis
- Daganatos betegségek

A tejallergia jellemzői

- A tehéntejfehérjék által kiváltott olyan adverz reakció, amit immunreakció okoz
- Transzitorikus állapot, általában a betegek 2-3 éves koruk után már tolerálják a tehéntejet

Keresztreakció a tehéntej és egyéb emlős tejek fehérjéi között (Jarvinen KM Curr Op Allergy Clin Immunol 2009, 9, 251-258)

DBPCFC, double-blind, placebo-controlled food challenge; SPT, skin prick test. +Cross-reactivity with cow's milk; *clinical cross-reactivity suggested [50,51]; **no clinical studies available.

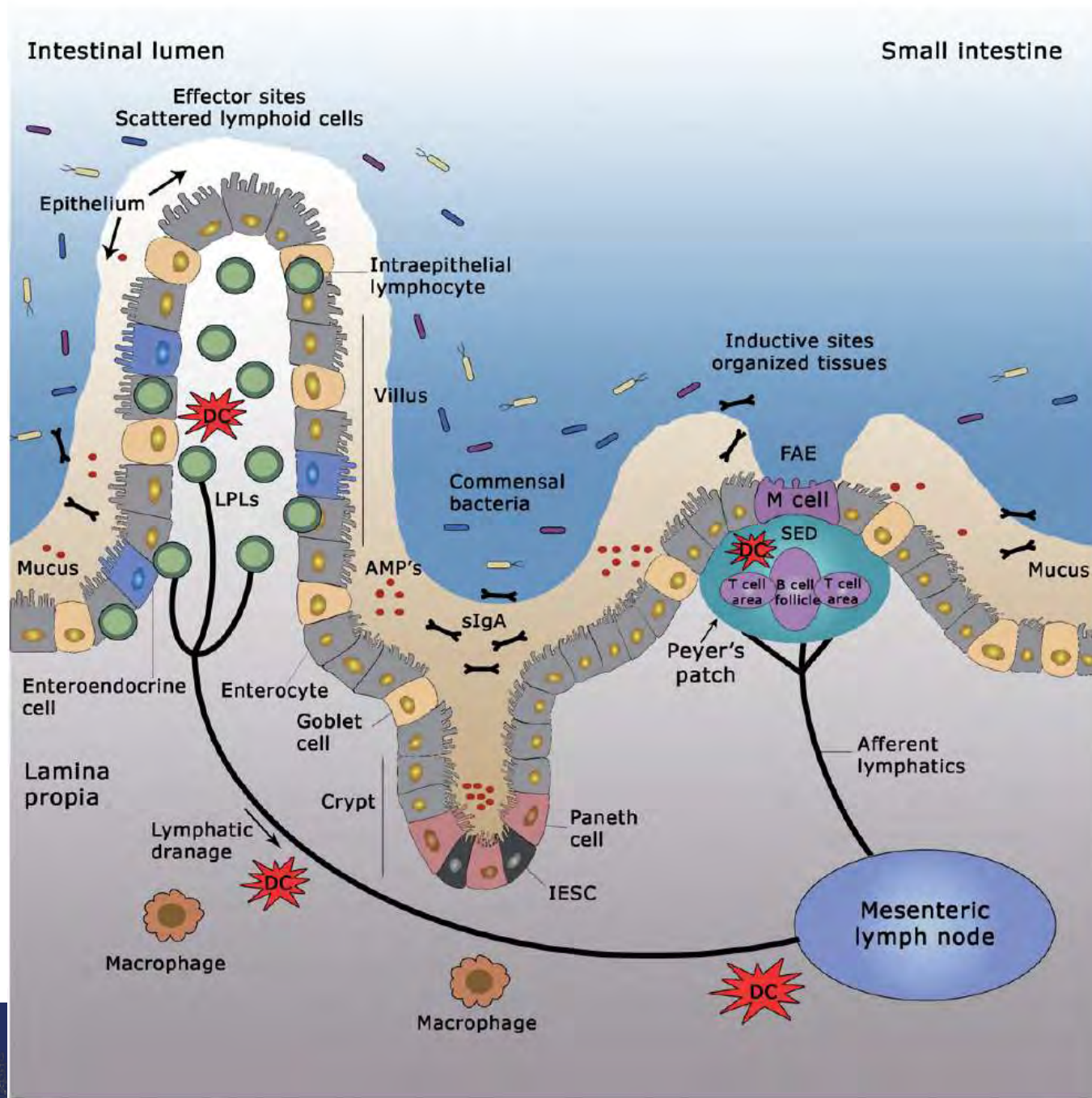
Klinikai tünetek

- Anaphylaxia
- Bőr tünetek: urticaria, pruritus, exanthema, eczema
- Légúti tünetek: obstructív bronchitis, laryngitis, otitis
- Gastroenterológiai tünetek: hányás, hasmenés, haemorrhagiás colitis, krónikus hasmenés, malabsorptio, GERD, obstipatio, fejlődési elmaradás (FTT), vashiányos anaemia

Anyai tejterhelés hatása kizárólag anyatejes csecsemőben. A terhelés előtt (A) és terhelésre (B).

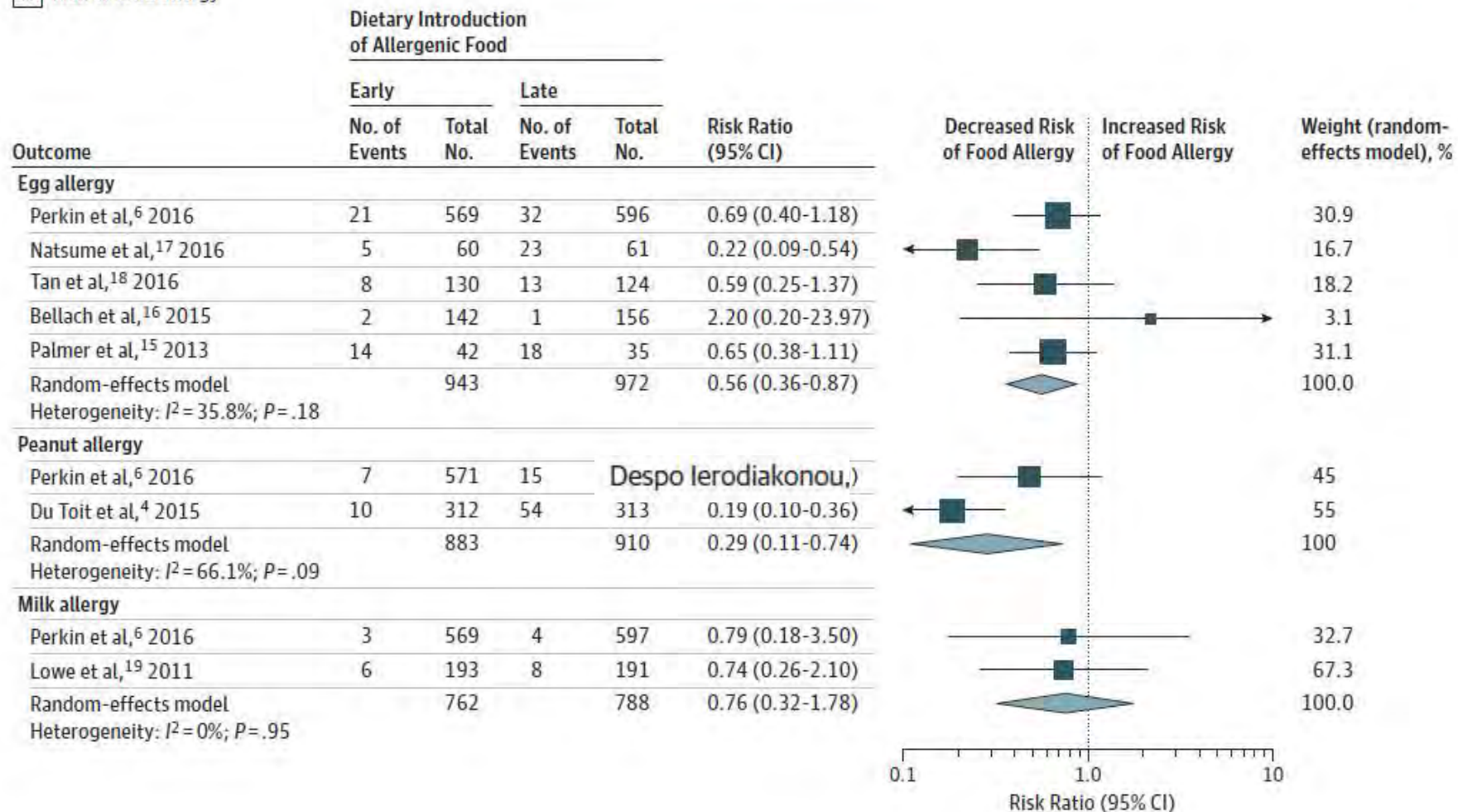
Jarvinen: J Pediatr, Volume 1999, 135, 506-512.

Ahluwallia B. Scand J. Gastroenterol 2017, 52, 1185-93

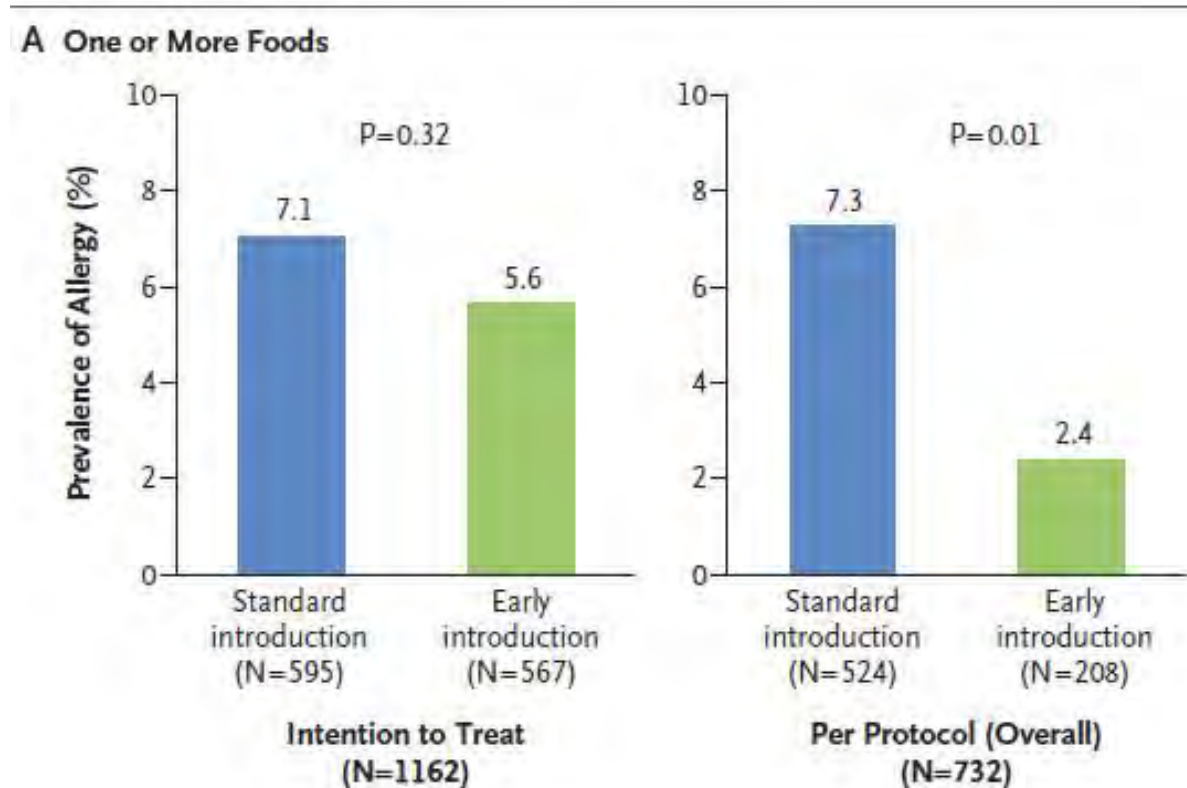
Figure 1. Early Allergenic Food Introduction and Risk of Food Allergy or Food Sensitization

A Risk of food allergy

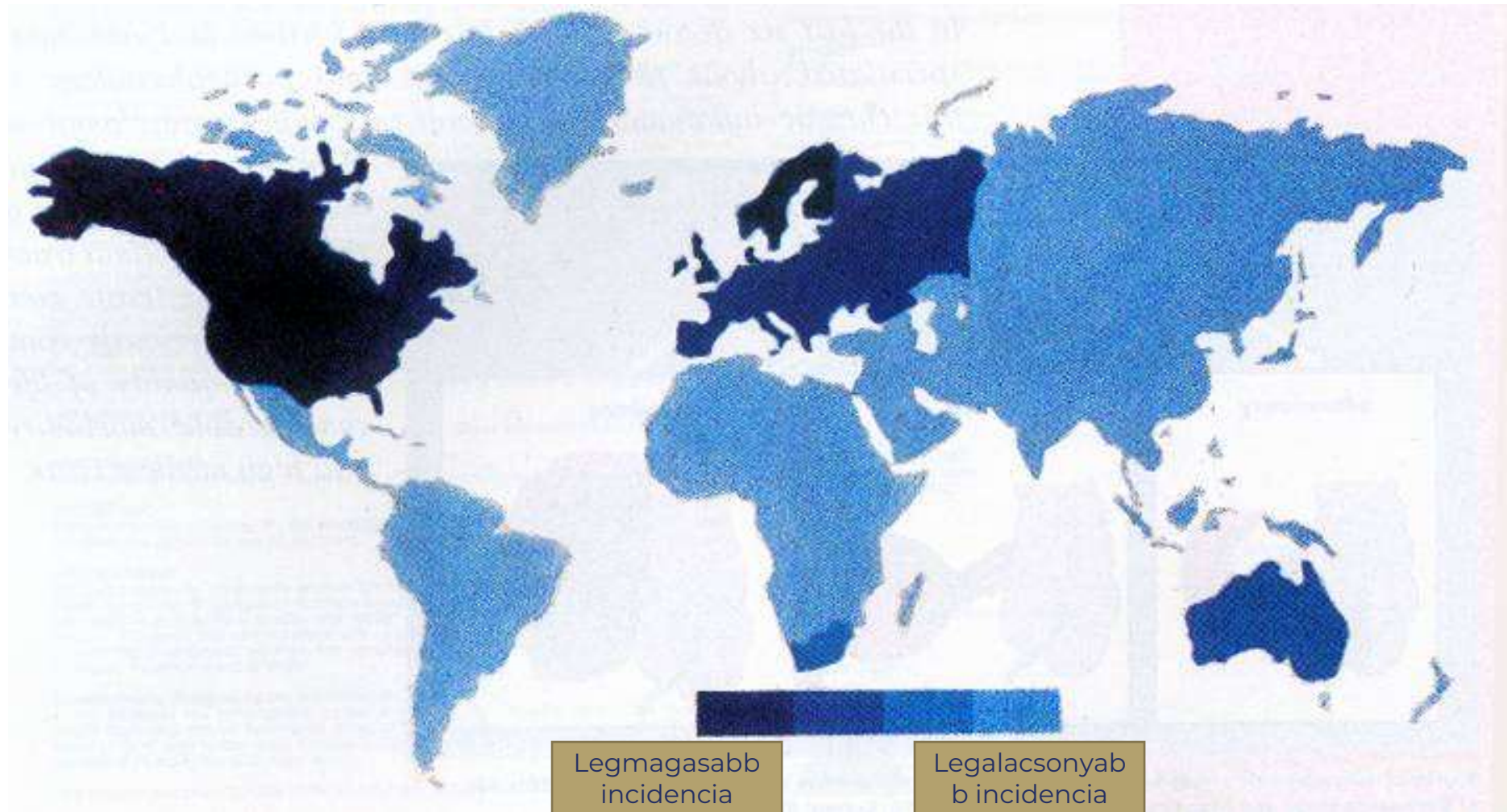
Ierodiakonou D et al. JAMA 2016, 316, 1181-1192.

Az allergia gyakorisága az allergén bevezetésétől függően anyatejes csecsemőkben

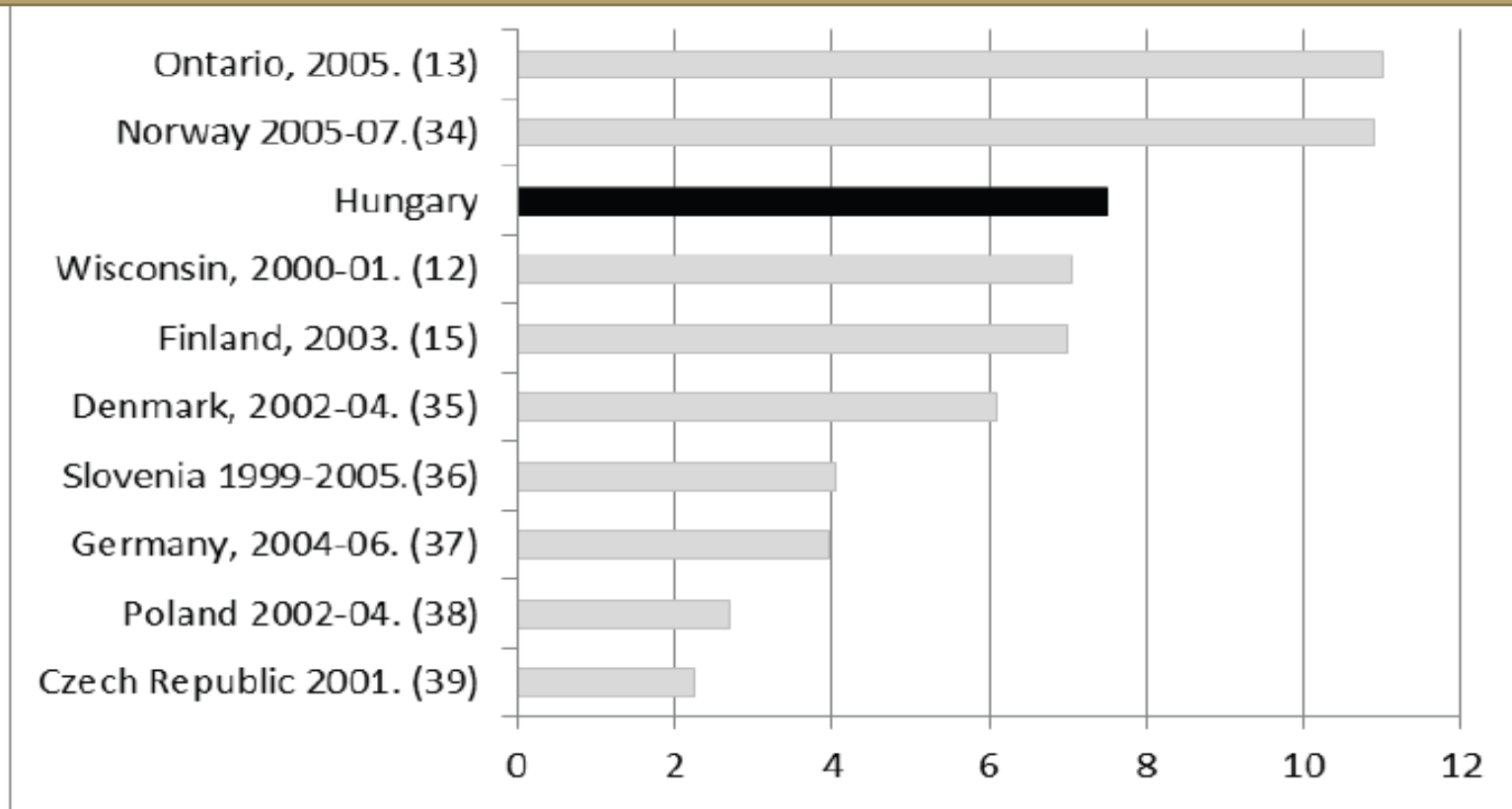

Perkins MR N Engl J Med 2016, 374, 1733-1743

IBD incidenciája a világban

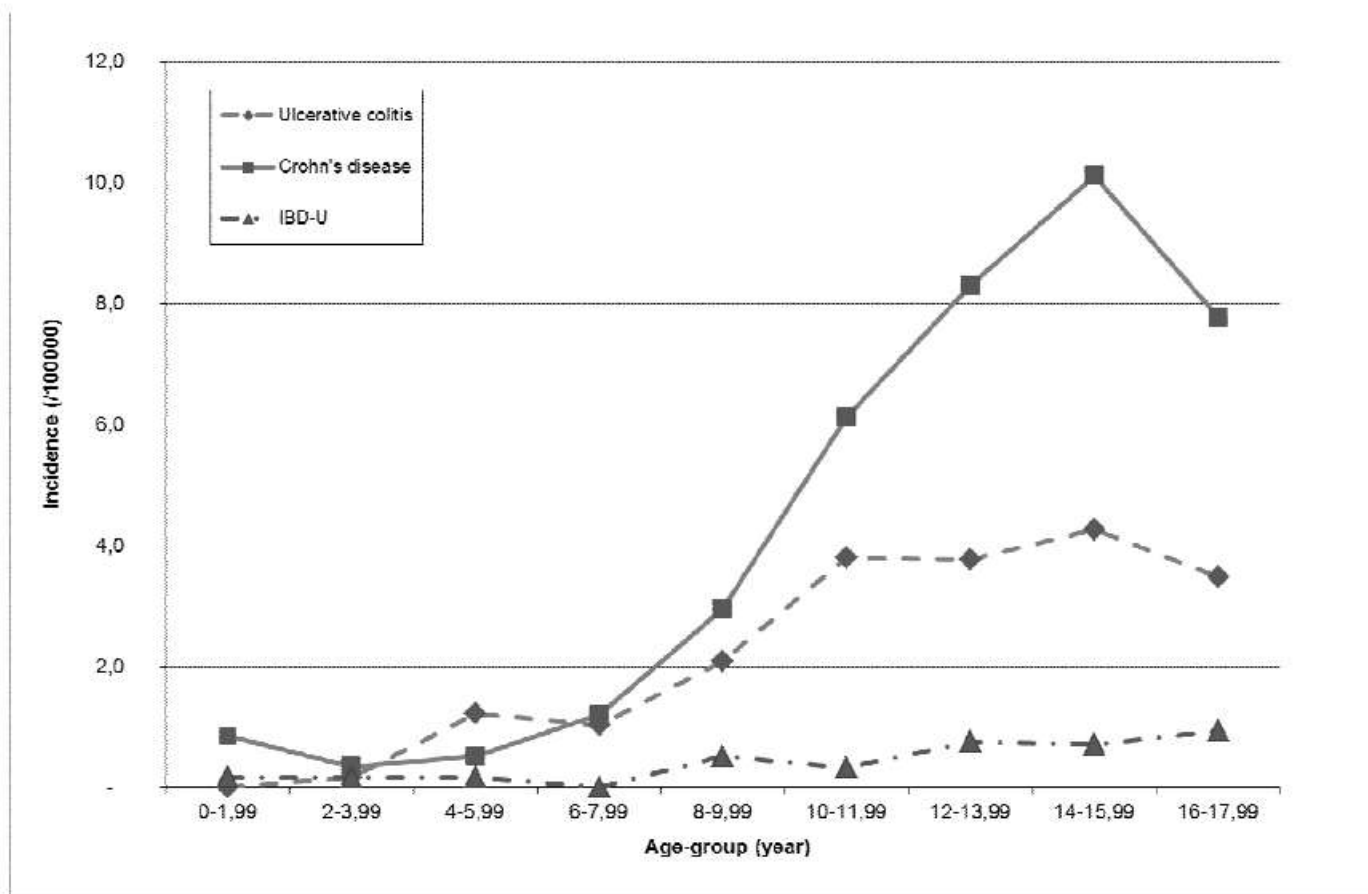

A gyermekkori IBD (/10⁵) incidenciája különböző országokban

Müller K, Lakatos PL, Arato A, et al.
J Pediatr Gastroenterol Nutr. 2013 Nov;57(5):576-82

A CD, UC és az IBD-U incidenciája Magyarországon korcsoportok szerint

Müller K, Lakatos PL, Arató A, et al.

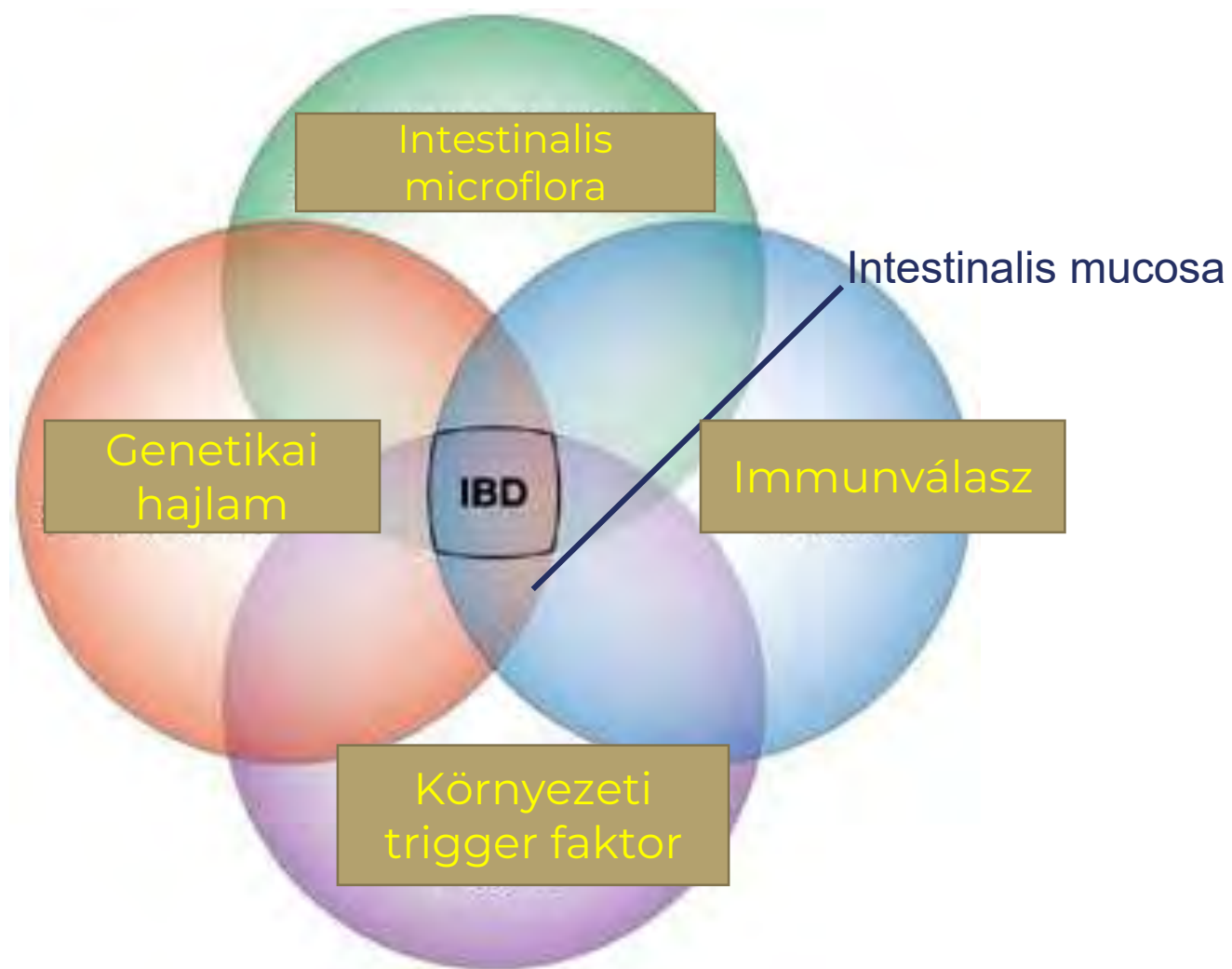
2013;Nov;57(5):576-82

Gyermekegyógyászati Klinika (Bóka részleg)

Incidencia az egyes országokban prospektív vizsgálatok (100.000 gyermekre)

Ország	CD	UC	IC	Összes
Egyesült Királyság	3,0	1,5	0,6	5,2
Franciaország	2,1	0,5	0,6	3,1
Norvégia	2,5	4,3	0	6,8
Svédország	2,6	1,9	0,7	5,3
USA	4,6	2,1	0,3	7,0
Magyarország	3,8	2,2	0,5	6,5

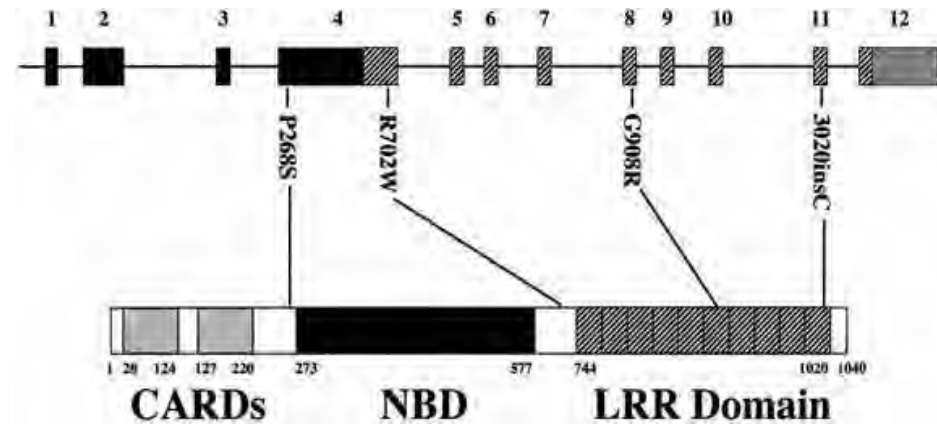
Tényezők az IBD patogenezisében

Kr	Gén	IBD-re hajlamosító variáns	OR	Gén funkció
16q12	NOD2	R702W; G908R 1007fs	4	Veleszületett immunitás
1p31	IL23R	A381T	2.5	Th17 differenciálódás
2q37	ATG16L1	T300A	1.28	Autophagia
9q32	TNFSF15	?	1.22	Inflammatio
5q33	IRGM	r ² =1 with del -20kb	1.33	Autophagia
5p13	PTGER4?	Gene desert region	1.32	Inflammatio
18p11	PTPN2	?	1.35	Autoimmunitás
10q21	ZNF365	?	1.25	Transcriptiós faktor
5q31	SCL22A4/5?	?	1.25	Carnitin/Xenobiotic transporter
6p21	MHC?	?	1.19	Immunitás
10q24	NKX2-3	?	1.20	Transcription f
3p21	MST1?	R689C?	1.20	Th17 differenciálódás
12q12	LRRK2, MUC19?	?	1.50	Autophagia, mucus képzés
1p13	PTPN22	?	1.31	Autoimmunitás
1q23	ITLN1	?	1.14	Immunitás
5q33	IL12B	?	1.11	Th17 útvonal

CARD15 mutáció gyakorisága Crohn betegségben

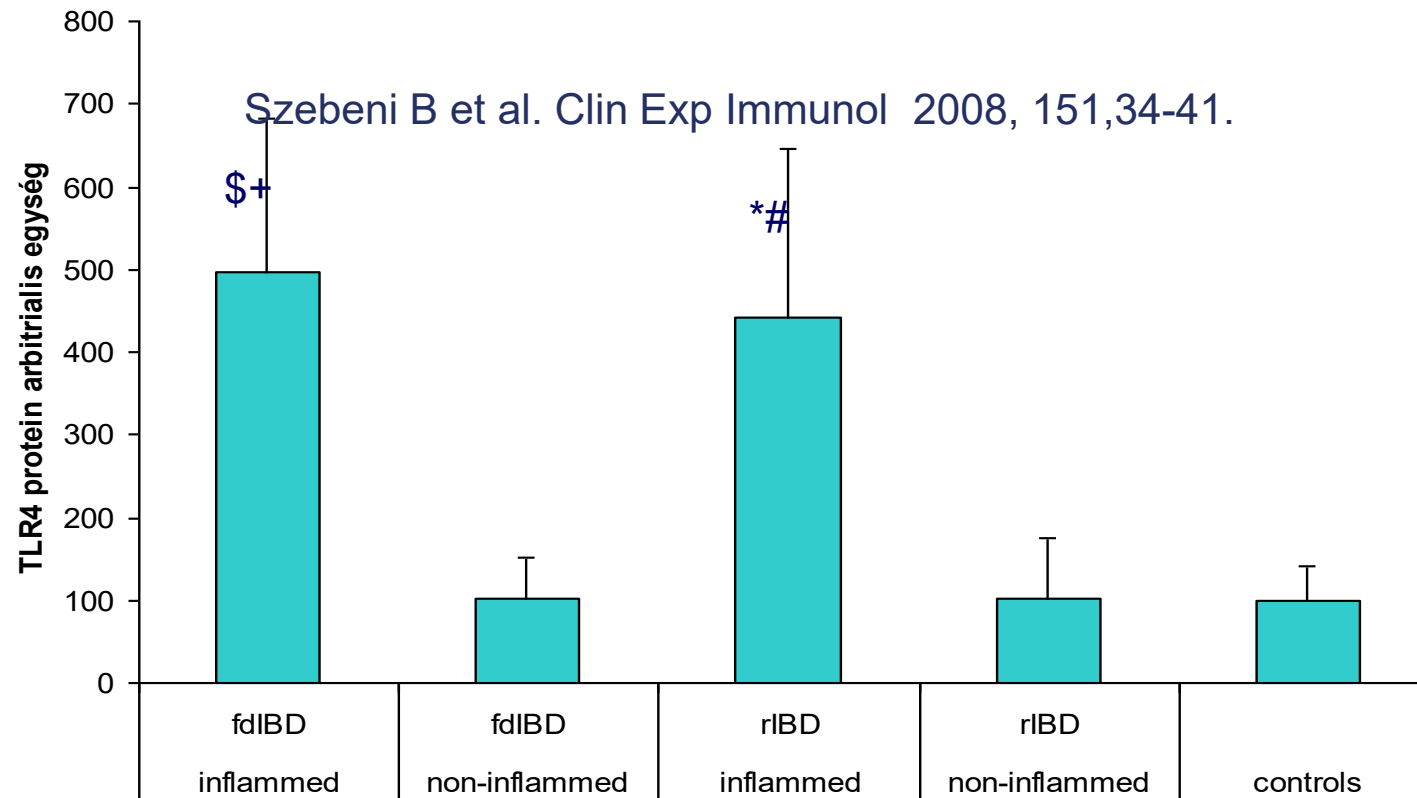
- 10-30% heterozigóta az egyik mutációra
- 3-15% homozigóta vagy összetett (compound) heterozigóta
- Leggyakoribb mutációk:
  - 3020insC (frameshift)
  - Arg702Trp (missense)
  - Gly908Arg (missense)

A Crohn betegség kockázata CARD15 mutáció esetén

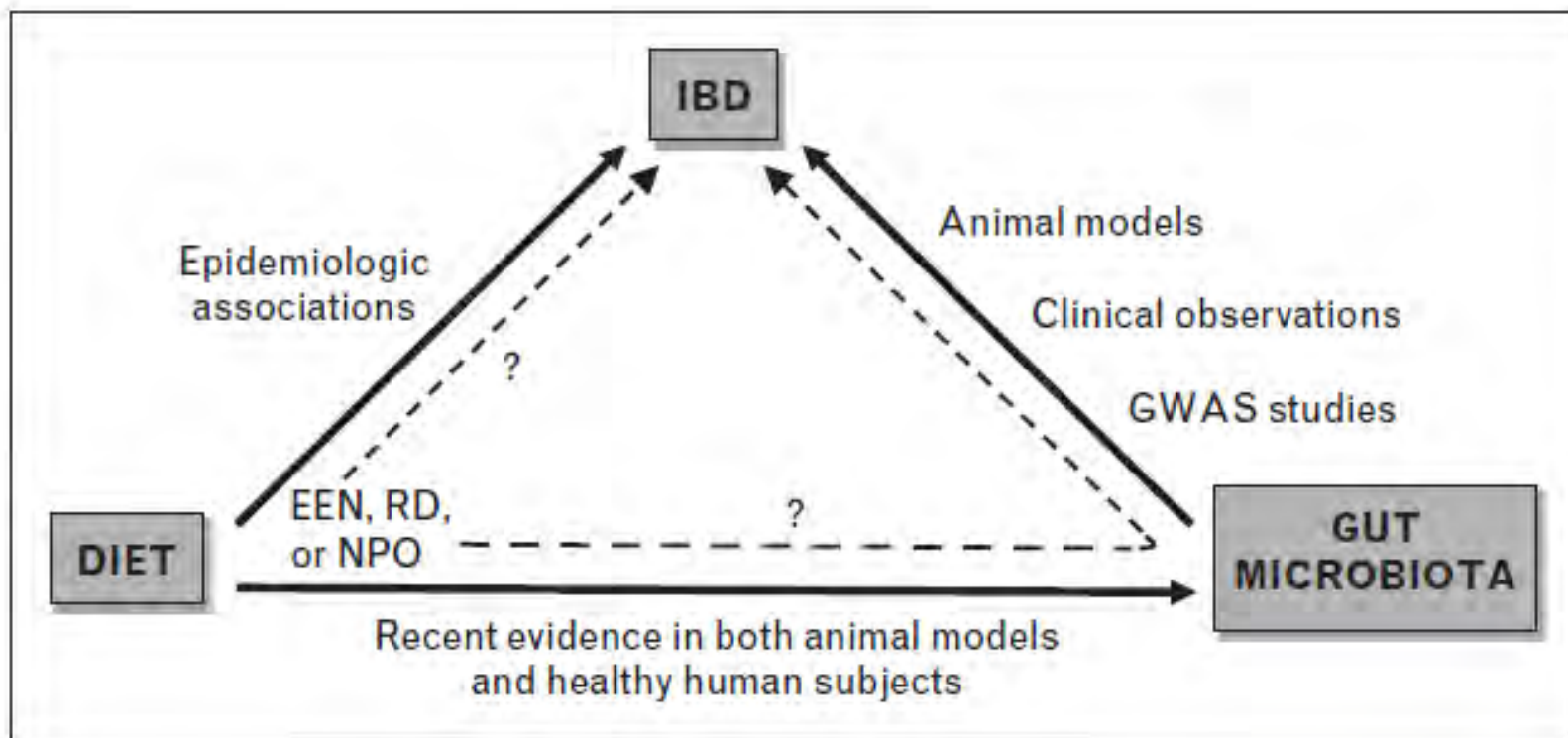
A CARD15 mutáció öröklődése	Relatív kockázat (RR)
Heterozigóták	1,5-3
Homozigóták	10-42
Összetett (compound) heterozigóták	29-44

TLR4 protein expresszió IBD-ben szenvedő gyermekek bélnyálkahártyájában

\$ fdIBD gyulladt vs. fdIBD nem gyulladákos nyálkahártya ($p < 0.001$), + fd IBD gyulladákos nyh. vs. controls ($p < 0.001$), * rIBD inflamed vs. rIBD non-inflamed ($p < 0.0001$), # rIBD gyulladákos vs kontrol ($p < 0.0001$)

Kapcsolat a diéta, a bélflóra és az IBD kialakulása között

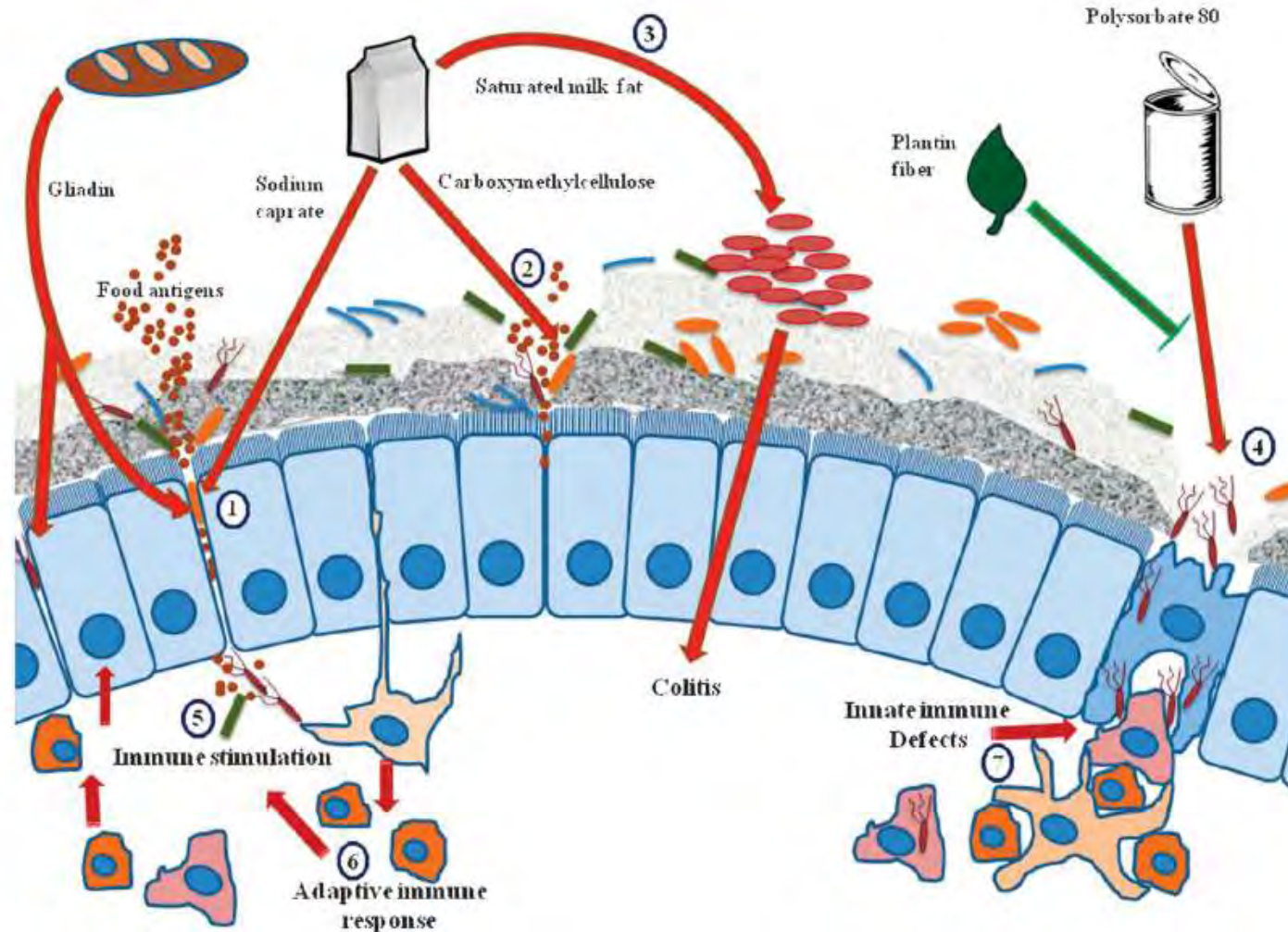
EEN: exclusive enteral nutrition

RD: restricted diet

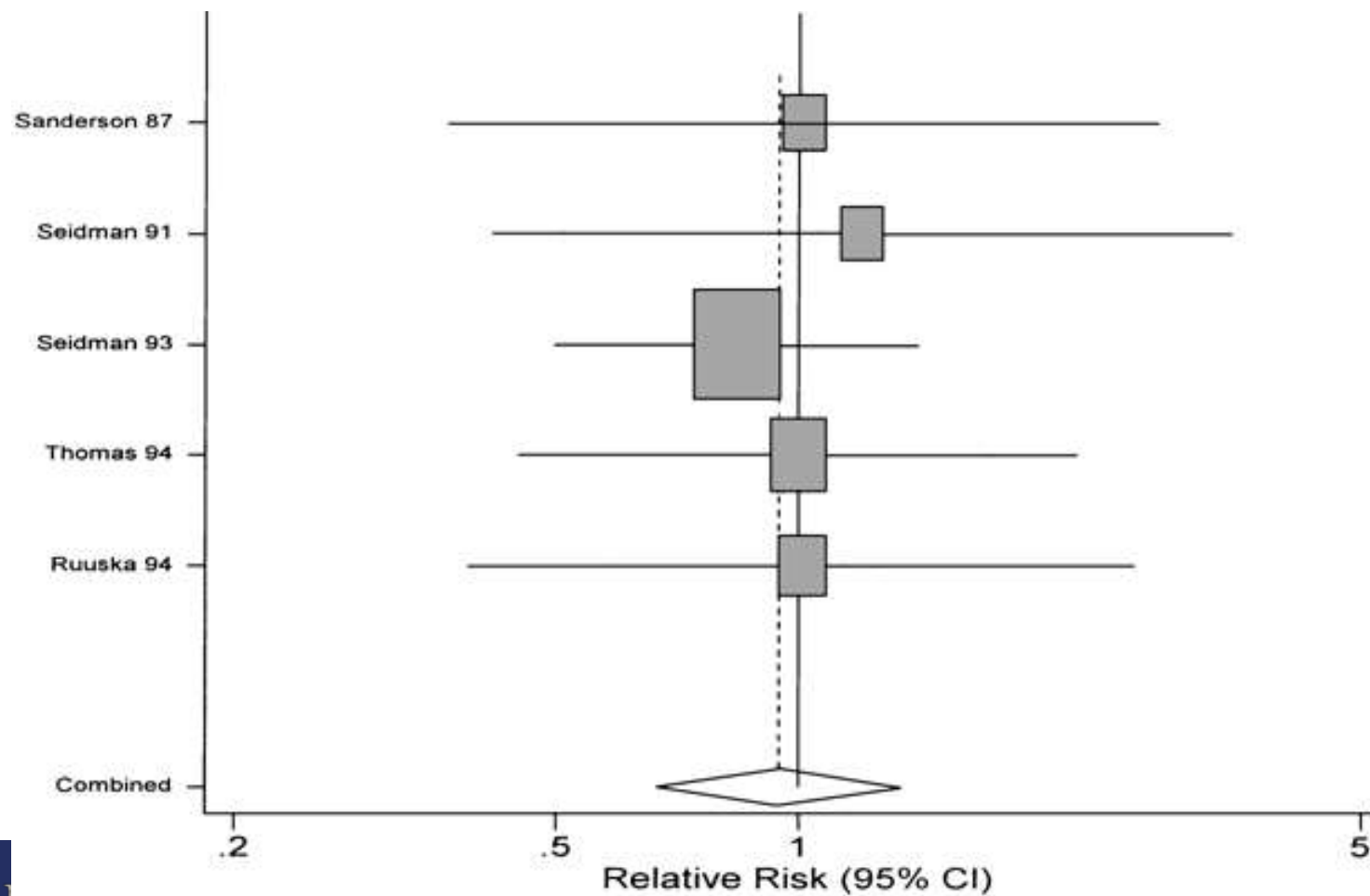
NPO: no per os

Albenberg LG et al Curr Opin Gastroenterol 2012, 28, 314-320.

Egyes diétás komponensek szerepe az IBD patogenezisében

Enteralis táplálás versus steroid kezelés Crohn betegségben

Heuschkel et al. JPGN 2000, 31, 8-15

Mucosal healing EEN és szteroid kezelés esetén

- Egy RCT vizsgálatban 10 hetes kezelés után
  - EEN: 74%
  - Szteroid: 33%

Borrelli O et al. Clin Gastr Hepatol 2006, 4, 744-753.